

ΟΛΟΚΛΗΡΩΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΛΑΠΛΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ (του Γιάννη Ζήση)

Ο σύγχρονος πολιτισμός μας, που γεννήθηκε από τους νεωτερισμούς του 17ου αιώνα, χαρακτηρίζεται από την μεγάλη ταχύτητα αλλαγών και την αυξανόμενη διακινδύνευση, συνθλίβοντας όλους εκείνους που αρνούνται την προσαρμογή τους στην ταχύτητά του. Κινείται σαν ένα «τρελό όχημα» που δεν μπορεί κανείς να ελέγξει.

Επειδή, όμως, η πρόσφατη ιστορία έχει αποδείξει ότι ο ολοκληρωτισμός και η γενικότερη διακινδύνευση είναι στη φύση της νεωτερικότητας, υπήρξε ένας προβληματισμός για τον τρόπο μείωσης αυτών των κινδύνων.

Ο επί σειρά ετών Διευθυντής σπουδών του London School of Economics, Άντονι Γκίντενς, στο έργο του "Οι Συνέπειες της Νεωτερικότητας" αναρωτιέται «μέχρι ποιού σημείου μπορούμε να δαμάσουμε το Τζαγγερνώτ [1] ή τουλάχιστον να το κατευθύνουμε έτσι ώστε να ελαχιστοποιήσουμε τους κινδύνους και να μεγιστοποιήσουμε τις ευκαιρίες που μας προσφέρει η νεωτερικότητα». [2]

Ο Γκίντενς τοποθετήθηκε με αυτήν την κλασική δοκιμαστική γραφή στο τέλος της προτελευταίας δεκαετίας του 20ού αιώνα. Από τότε το Τζαγγερνώτ έχει αποκτήσει μια άλλη δυναμική.

Η πρόταση του ήπιου μετασχηματισμού

Την εποχή που ο Γκίντενς έγραφε το βιβλίο του αυτό, η λεγόμενη ήπια ή χαμηλή πολιτική φαινόταν να δίνει λύσεις μέσω της

εξισορρόπησης ζητημάτων ισχύος. Ο «ήπιος ή χαμηλός μετασχηματισμός» λειτούργησε εποικοδομητικά, καθώς εξισορρόπησε τις δυνάμεις εκμεταλλευόμενος την ανάγκη τους να διατηρούν –έστω για λίγο– «το ηθικό τους παράδειγμα».

Για την ανάγκη των Μεγάλων Δυνάμεων να διατηρούν το ηθικό παράδειγμα, με στόχο την εδραίωση της εξουσίας τους, έκανε λόγο ο Μπρεζίνσκι ενώπιον λίγο πριν από την πρώτη μεταψυχροπολεμική δεκαετία και τη δεκαετία που το περιβαλλοντικό πρόβλημα θα απαιτούσε υψηλή παγκόσμια προτεραιότητα, μαζί με άλλα ζητήματα χαμηλής ατζέντας ή πολιτικής στις διεθνείς σχέσεις και στη διακυβέρνηση. Χαρακτηριστική της αντίληψης του ήπιου μετασχηματισμού είναι η φράση του ότι «η ισχύς μιας μεγάλης δύναμης ελαττώνεται αν αυτή πάψει να υπηρετεί μια ιδέα». [3] Το βιβλίο του “Η Δεύτερη Ευκαιρία” διαπνέεται από τη διαπίστωση πως η Αμερική έχει χάσει το ηθικό της κύρος, παύοντας να είναι αμερόληπτη στο Μεσανατολικό, ανοίγοντας φυλακές στο Γκουαντάναμο, αποτελώντας παράδειγμα προς αποφυγή για τη μείωση του περιβαλλοντικού αποτυπώματος κ.λπ. –και ότι αυτό έχει βλάψει την ισχύ της.

Τα διπολικά σταυροειδή υποδείγματα εξισορρόπησης που παρουσιάζει ο Γκίντενς στο βιβλίο του λειτουργούν –και λειτουργούσαν– ως σε ένα σημείο. Εντούτοις, ενώ θα μπορούσαμε να αναμένουμε αυτά να λειτουργούν στο διηνεκές, παρουσιάστηκαν νέες εξελίξεις που ανέτρεψαν τις προσδοκίες του «χαμηλού μετασχηματισμού»:

– παρά την όποια επιφυλακτικότητα που είχε αναπτύξει η κοινωνία και η διανόηση απέναντι στη ραγδαία αύξηση της διακινδύνευσης της ζωής και

– παρά το γεγονός ότι αναδεικνυόταν μια τόσο ελπιδοφόρος εποχή παγκοσμιοποίησης ώστε να κάνει κάποιους να πιστέψουν πως ήρθε το «τέλος της ιστορίας».

Παρ’όλα αυτά, κινήθηκαν δυναμικές –σε έναν βαθμό, παλίνδρομες και, σε έναν άλλο βαθμό, καινοτόμες– που ανέτρεψαν όλο αυτό

το τοπίο. Θα αναφερθούμε, λοιπόν, σε αυτή τη δυναμική ασυμμετρία που βρίσκεται πλέον εν εξελίξει.

Η αιφνίδια ανατροπή – επαναφορά στη στρατηγική επιβολής ισχύος

Γινόμαστε μάρτυρες της επανατροφοδότησης της «δυναμικής ασυμμετρίας», η οποία έχει αποδυναμώσει όλες τις παρακαταθήκες του εξανθρωπισμού της νεωτερικότητας, [4] που τόσο επαχθώς κέρδισε ο πολίτης και η ανθρωπότητα μέσα στην ιστορία. Εκείνο που δεν υπολογίστηκε από τους υπέρμαχους της ήπιας πολιτικής είναι το κατά πόσο υπάρχουν παίκτες με πολύ μεγάλη στρατηγική ισχύ, με υποβλητική και παρασκηνιακή αυθεντία, στις κυβερνήσεις και στους διεθνείς οργανισμούς, οι οποίοι θα επιδίωκαν, τη στιγμή που θα έκριναν κατάλληλη, να «αξιοποιήσουν» τη μετα-διπολική εποχή, **επιβάλλοντας όρους και στρατηγικές ισχύος.**

Αυτή η αλλαγή επήλθε ενώ οι κοινωνίες παρέμεναν με άλυτα προβλήματα φονταμενταλισμού και ανισότητας, προσμένοντας λύσεις στο πεδίο των διεθνών σχέσεων, των ανθρώπινων αναγκών και της διακυβέρνησης, μέσα από το ανάπτυγμα του λόγου. Όμως, **ένα υπερκείμενο πεδίο παιγνίου και στρατηγικής ισχύος προκάλεσε μια διακινδυνευτική κίνηση, μια δυναμική ασυμμετρία, ανατροφοδοτώντας τις εξελίξεις προς την κατεύθυνση της αναδιανομής ισχύος** και αντιμετωπίζοντας την όλη κατάσταση στα πλαίσια της ανταγωνιστικής κυριαρχίας.

Παρακολουθούμε, στην ουσία, την επιστροφή στην πολιτική της διεθνοποιημένης ολιγαρχίας. Όχι, βέβαια, ότι αυτή είχε ποτέ εκλείψει. Η διεύρυνση της ιδεολογικής αμβλύτητας των λαών, αλλά και ο εφησυχασμός τους μέσα από τις προσδοκίες της ήπιας ή χαμηλής πολιτικής επέτρεψαν στην διεθνοποιημένη ολιγαρχία να **επιβάλει περισσότερο δραστικά μέτρα,** συνεχίζοντας την εισβολή που είχε ξεκινήσει η διακυβέρνηση της Θάτσερ, του Ρέιγκαν και ο καπιταλιστικός μετασχηματισμός της Κίνας και των αναδυόμενων οικονομιών.

Το σκεπτικό της θεσμικής εκτροπής

Οι παίκτες της επιβολής στρατηγικών ισχύος:

1. ερμήνευσαν τον ορίζοντα ως πεδίο **μεγάλης αναδιανομής ισχύος** και συμφερόντων·

2. προέβλεψαν την αύξηση της έντασης της ανταγωνιστικότητας και αποφάσισαν **να ισχυροποιήσουν τις θέσεις τους**·

3. προέβλεψαν την επερχόμενη περιβαλλοντική στενότητα –σε κάποιο βαθμό– και την ερμήνευσαν ως ένα **παράγοντα που θα έπρεπε να τον αφομοιώσουν μέσα στο καπιταλιστικό βιομηχανικό αναπτυξιακό τους πρότυπο**·

4. διέβλεψαν την ύφεση της οικονομικής πολιτικής και το περιθώριο της ενσωμάτωσης όλων των κινημάτων, καθώς και τον μετριασμό της προσπάθειας αυτών, λόγω των συνθηκών ευημερίας, της κοινωνίας του θεάματος, σε πεδία χαμηλής πολιτικής και πολιτικής μειωμένης ισχύος ή πολιτικής δεύτερης τροχιάς, ενώ, ταυτόχρονα, έβλεπαν ευκαιρίες εμβολισμού με νέα πρότυπα της πολιτικής δεύτερης τροχιάς, του πεδίου των ΜΚΟ και του κοινωνικού πεδίου·

5. αναγνώρισαν, τέλος, μια **εν εξελίξει διακύβευση του οικονομικού ανθρωπολογικού προτύπου**·

Πράγματι, η ανθρωπότητα έφτανε σε ένα σημείο διακλάδωσης, διακύμανσης και μετασχηματισμού μιας υβριδικής δυναμικής μέσα στο οικονομικό ανθρωπολογικό πρότυπο σε σχέση με τον καταναλωτή, με την ανθρώπινη ταυτότητα, με τον μετασχηματισμό των κοινωνιών σε μαζικές κοινωνίες, και ούτω καθεξής.

6. εκτίμησαν ότι μπορούσαν να επανακεφαλαιοποιήσουν τους «αφηρημένους θεσμούς», όπως τους αποκαλεί ο Γκίντενς, επιβάλλοντας μορφές συγκεντρωτισμού εξουσίας. Με τον συγκεντρωτισμό σκόπευαν να αποκτήσουν μια διατακτική δυναμική, σε πολλές περιπτώσεις ακόμα και μέσω προβοκάτσιας, λειτουργώντας διχαστικά στο πολιτικό υποκείμενο, μεταξύ, για παράδειγμα,

α) των αναγκών ασφάλειας και ελευθερίας και

β) μεταξύ αλληλεγγύης και ευημερίας.

Εκτροπή εν μέσω γενικευμένης κόπωσης θεσμών και ανθρώπων

Έτσι, η διαρκής ολιγαρχική τάξη –ως εθνική και διεθνοποιημένη πυραμίδα [5] εκτροπής– θεώρησε πωςμπορούσε **να παρέμβει καθοριστικά στις εξελίξεις και να μοχλεύσει την αναδιάρθρωση της εμπράγματης οικονομίας**, ακόμη και με το άλλοθι της «ευημερίας για όλους», μέσω της υπερχρεωμένης ανάπτυξης.

Μετά από τις γεωπολιτικές κρίσεις, τη συνεχιζόμενη παγκόσμια κρίση, που ξέσπασε το 2008, και την επέκταση των δημοσιονομικών πολιτικών μείωσης του χρέους, **τέθηκε τέλος στον ήπιο μετασχηματισμό**. Το πρόβλημα εντείνεται από το γεγονός ότι **δεν έχει αναδυθεί κάποια ιδεολογική κοσμοθεωρητική και εναλλακτική πρόταση** η οποία να μπορεί να λειτουργήσει:

1. τόσο στη μικρή κλίμακα ως **βιωματική του προσώπου** και της ομάδας·
2. όσο και στη μεγάλη κλίμακα ως **βιωματική των μεγάλων κινήματων**.

Αυτές οι εξελίξεις έχουν ως συνέπεια **το Τζαγγερνώτ να είναι πολύ πιο ανεξέλεγκτο από ότι ήταν 20 χρόνια πριν**, και για το οποίο αναζητούσε τρόπους ελέγχου του ο Γκίντενς. Σήμερα, έχουμε ένα πυρηνικό, περιβαλλοντικό, κοινωνικό, οικονομικό και ιστορικό Τζαγγερνώτ. Οι θεσμοί έφθασαν στο ζενίθ τους και, τώρα, κινούνται προς το ναδίρ. Η κυκλικότητα [6] ενσωματώνει όχι μόνο αναδρασιακή ενθαλπία αλλά και εντροπία. Το φαινόμενο της κυκλικότητας σε σχέση με τη γνώση και τις διαδικασίες απασχόλησε, επίσης, τον Γκίντενς.

Η υπερεξειδίκευση των μετώπων διακινδύνευσης προκαλεί την κόπωση και την αναστολή της εγρήγορσης. Στην αναπτυξιακή κόπωση –είχε επισημάνει ο Γκίντενς– θα βρισκόταν η ανθρωπολογική διακλάδωση. Βρισκόμαστε, πλέον, σε μια **κατάσταση κόπωσης ανθρώπων και θεσμών**.

Αυτή τη στιγμή (2011), είναι αδύναμη μια αμφίδρομη δυναμική μεταξύ της μεγάλης και της μικρής κλίμακας –όπως αιτείτο

εντόνως και μπορούσε να γίνει πριν από δύο δεκαετίες. Παρά τη διευκόλυνση της διακίνησης της πληροφορίας μέσω του Διαδικτύου και παρά το ότι οι κύκλοι της επικοινωνίας στην πολιτική είναι ταχύτεροι, **βρισκόμαστε σε μια ειδική συνθήκη αποξένωσης της μεγάλης κλίμακας** (του συνόλου της ανθρωπότητας). **Αυτή η αποξένωση αποτελεί ζήτημα πρόθεσης της ολιγαρχικής τάξης.** Εξαιτίας τόσο της γεωγραφικής επέκτασης της αποξένωσης, όσο και της ανθρωπολογικής βαθύτητάς της, τα πράγματα δεν εξελίσσονται σε θετική κατεύθυνση. Η **παγίδευση** του ανθρώπου στις αδρότητες και στις αδρανειακότητες εκτείνεται. Η κοινωνία του θεάματος λειτουργεί καταλυτικά σε αυτό, όπως και ο κατασκευασμένος εαυτός.

Το υποκείμενο ρυθμίζεται, πια, από νέες ανθρωπολογικές και ψυχολογικές συνθήκες, ταυτόχρονα με τις θεσμικές αλλαγές. Θα λέγαμε ότι αναδείχθηκε ένας θόρυβος και ένας πληθωρισμός σημάτων τα οποία:

1. αλληλενεργούν στο ναρκισσιστικό πεδίο·
2. αλληλενεργούν τον λόγο σε ανεπεξέργαστα πεδία, όπου λειτουργούν **αρχέγονοι ψυχολογικοί αυτοματισμοί.**

Τι έχει αλλάξει σε σχέση με το παρελθόν

Υπό μια άποψη, η εποχή μας διακρίνεται σε σχέση με το παρελθόν από:

1. τη **μεγέθυνση** του ενεργού πληθυσμού –επικοινωνιακά, οικονομικά και πολιτικά– με όρους ανεργμάτων·
2. τον πληροφοριακό ή τον σημειολογικό βομβαρδισμό ή τον **θόρυβο** με όρους ετεροκαθορισμού από τη διαφήμιση·
3. την κοινωνία του **θεάματος**·
4. την ενεργοποίηση των **τιτανικών στοιχείων του ψυχισμού.**

Η ενεργοποίηση των τιτανικών στοιχείων του ψυχισμού γίνεται σε ένα μεγάλο πλήθος –και διογκώνεται διαγενεακά με την τελευταία

γενεά— ως αποσύνδεση ή ως απόσχιση της λειτουργίας του εαυτού, στο επίπεδο του φλοιού του εγκεφάλου. Αναδεικνύεται, δηλαδή, μια νέα δυναμική που έχει επίσης ψυχολογικές, νευρολογικές και οργανικές αναφορές. Παράλληλα, έχει αναφορές και στην κουλτούρα, τη γλώσσα, τη μουσική και το θορυβώδες περιβάλλον ως υποκατάσταση της εσωτερικότητας και της επικοινωνίας. Η έκπτωση της γλώσσας γίνεται πολύ πιο αδρή, υπό την αρνητική έννοια του όρου, πιο χονδροειδής. Κι ενώ η δυναμική της γλώσσας θα μπορούσε να λειτουργεί ως ενθαλπία, λειτουργεί ως παράγοντας εντροπίας και αποδόμησης.

Αυτό έχει ως συνέπεια να εντείνεται η ανεπάρκεια των υποκειμένων. **Η πληθυσμιακή αύξηση του αριθμού των ανεπαρκών υποκειμένων αυξάνει στατιστικά τις πιθανότητες κατάρρευσης της ανθρωπότητας και του συστήματος.**

Η ανθρωπολογική διορατικότητα δεν αναδεικνύεται ούτε από αυτούς που κυβερνούν, αλλά ούτε και από εκείνους που διεκδικούν τη διαλεκτική μεταξύ του κυρίου και του δούλου, η οποία έχει πάρει περισσότερο δυσδιάκριτες δυναμικές —παρά την αδρότητά της— από την εποχή της εθελοδοουλίας του Ετιέν ντε Λα Μποεσί [7] μέχρι την κοινωνία του θεάματος του Γκυ Ντεμπόρ. [8] Τα πράγματα έχουν γίνει πολύ πιο δύσκολα σε αυτό το σημείο. Σε αυτήν την ιστορική φάση, **ο άνθρωπος δεν παλινδρομεί πλέον με την επίτευξη του στόχου, όπως συνέβαινε στο παρελθόν όπου είχε μπροστά του την αγωνιστική αντιπαλότητα ως κινητήριο ρυθμιστή του.**

Οδικός χάρτης προς έναν νέο συντακτικό πολιτισμό

Όλο και πιο πολύ, αναδεικνύεται ως μόνη λύση μια δημιουργική συντακτική πολιτική και ένας νέος συντακτικός πολιτισμός, όπως συνέβη σε μεγάλες κρίσεις λαών στην ιστορία τους. Μόνο που αυτή τη φορά, πρέπει να επιτευχθεί **η συντακτική αμεσότητα και η καθοριστικότητα της βούλησης πρέπει να εκφραστεί μέσω της δημιουργίας της αφετηρίας του μέλλοντος,** τόσο σε παγκόσμιο, όσο και σε τοπικό επίπεδο.

Η εξέλιξη και η ιστορία, από 'δω και πέρα, θα εξελίσσεται όλο και πιο έντονα **ως ένας εμφύλιος δύο ανθρωπολογικών επιλογών** ή στάσεων της αστικής τάξης, σαν μεγάλος Εμφύλιος που **θα κριθεί σε πολλές αλλά και σε κρίσιμες μάχες:**

1. Στη μία πλευρά, θα συνταχθεί η συντριπτική πλειοψηφία της εργατικής τάξης και των αγροτών, η πλειοψηφία των διανοουμένων που χαρακτηρίζονται από μια νέα δυναμική και υποστηρίζονται απο το οπλοστάσιο των επιστημών του ανθρώπου.

2. Στην άλλη πλευρά, θα συνταχθούν οι τυφλοί λάτρεις, οι πάσχοντες από την αυταπάτη της λαγνείας της ισχύος, των συμφερόντων και της εξουσίας – όλοι όσοι είναι ξένοι στο νόημα, στον λόγο και την αλληλεγγύη.

Εναπόκειται στους ανθρώπους της σκέψης να ενεργοποιήσουν με ομαδικότητα, με δικτύωση και με συνεργατικότητα τη δυναμική τους και τη **βούλησή** τους.

Εξαρτάται από τους λαούς και τις κοινωνίες και από το εάν θα στοχαστούν και θα επαναπροσδιορίσουν τη σχέση τους με την πολιτική.

Εξαρτάται από τους καταναλωτές ή τους εργαζόμενους, από το αν θα επαναπροσανατολίσουν τη σχέση τους με την οικονομία και την αγορά.

Σε αυτή τη σύγκρουση, θα λάβουν μέρος, οπωσδήποτε, και οι θρησκείες οι οποίες θα είναι θεμελιωδώς διχασμένες μεταξύ:

1. αυτών που διαθέτουν την ηρωικότητα της αλληλεγγύης και που στοχάζονται φιλοσοφικά και

2. αυτών που εκφράζουν τον φονταμενταλισμό και τη λαγνεία της αμετατροπίας και της εξουσίας.

Η δόξα και ευθύνη –τόσο για τη νίκη όσο και για την ήττα του ανθρώπου– θα ανήκει στην **πολιτική** και, σε μήκος χρόνου, στην **παιδεία**. Εκεί θα συγκεντρωθούν όλα τα στοιχεία της **δυνάμεως και της βουλήσεως**, με το φως των κοινωνικών και

οικονομικών επιστημών, με το φως της αυτογνωσίας, αλλά και της οικουμενικότητας του ανθρώπου.

Δεν χρειάζεται πια να παραχωρούμε μερίδιο δραματικότητας στο θέαμα όσο υγιές και να μοιάζει αυτό. **Όλες οι δυνάμεις του ψυχισμού μας και του λογισμού μας πρέπει να ανακληθούν μέσα μας, επί μακρόν, για μια συντακτική στρατιά λόγου, βούλησης και πολιτικής δημιουργίας.**

Το εγχείρημα είναι πολύ πιο μεγάλης δυναμικής και απαιτητικότητας από ότι ήταν στο Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και απαιτεί μια νηφάλια, διαρκή και ισχυρή αμεσότητα. Χρειάζεται να παραχθεί μια **νέα ενσυνείδητη οικουμενική συνοχή**, μια συνοχή με λόγο, με αμεσότητα και δημιουργική συνθετικότητα.

Ο δρόμος είναι δύσκολος και οι καιροί ενδιαφέροντες. Όπως έλεγε και ο ποιητής Φρήντριχ Χέλντερλιν **«όπου κίνδυνος είναι, εκεί και η σωτηρία»**. [9]

Συμπέρασμα – σύνοψη

- *Ο πολιτισμός που γεννήθηκε από την νεωτερικότητα κινείται με μεγάλη ταχύτητα αλλαγών και αυξανόμενη διακινδύνευση, συνθλίβοντας όλους εκείνους που αρνούνται την προσαρμογή τους στην ταχύτητά του.*
- *Ως απάντηση στους βίαιους ρυθμούς και τους αυξανόμενους κινδύνους προτάθηκε ο «χαμηλός μετασχηματισμός» που αξιοποιούσε την ανάγκη των Δυνάμεων να επιδεικνύουν το ηθικό παράδειγμα, ακόμη και ως σκοπιμότητα, για τη διατήρηση της δύναμής τους.*
- *Ακολούθησε μια περίοδος ευημερίας και προσδοκιών που ενσωμάτωσε και συνεπήρε το μεγάλο σύνολο της κοινωνίας σε ένα κλίμα εφησυχασμού και αποξένωσης από τα κοινά.*
- *Τότε, εκείνη τη στιγμή, η οικονομική ολιγαρχία έκρινε πως μπορούσε να επιχειρήσει βίαια –με χρήση ισχύος– μια ευρείας έκτασης θεσμική εκτροπή και αναδιανομή ισχύος, επιβάλλοντας ένα συγκεντρωτικό μοντέλο εξουσίας. Ο τρόπος χειρισμού του ζητήματος της ασφάλειας από*

ασύμμετρες απειλές και της μετατροπής του προβλήματος της «φούσκας» σε δημοσιονομικό πρόβλημα χρέους έσβησαν τις υποσχέσεις της «ήπιας ισχύος».

- Μέσα σε αυτό το νέο πλαίσιο, ως μοναδική λύση φαντάζει η δημιουργική συντακτική πολιτική.
- Θα υπάρξει μια σύγκρουση ανάμεσα σε δύο ανθρωπολογικά μοντέλα. Σημειολογικά, θα συγκρουστούν το μοντέλο της καλής θέλησης με το μοντέλο της ισχύος και της παράδοσης στον φόβο. Η πολιτική (άμεσα) και η παιδεία (μακροχρόνια) θα αποτελέσουν την αιχμή του δόρατος σε αυτήν τη σύγκρουση.
- Το εγχείρημα είναι πολύ πιο μεγάλης δυναμικής και απαιτητικότητας από ότι ήταν στο Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και απαιτεί μια νηφάλια, διαρκή και ισχυρή αμεσότητα.
- Όλες οι δυνάμεις του ψυχισμού μας και του λογισμού μας πρέπει να ανακληθούν μέσα μας, επί μακρόν, για μια συντακτική στρατιά λόγου, βούλησης και πολιτικής δημιουργίας.

Αναφορές:

[1] Giddens, Anthony, 2001, "Οι Συνέπειες της Νεωτερικότητας", εκδόσεις Κριτική, σελ. 170.

Το όχημα αυτό αποδόθηκε στα θωρηκτά πλοία, αλλά αποτελεί και αναφορά στη βαθύτερη χειμαρρώδη δυναμική του Κρίσινα, όπως αυτή φανερώθηκε στον μαθητή του Αρτζούνα, στο έπος Μπαγκαβάτ Γκίτα. Αυτήν τη δυναμική επικαιροποίησε ο επικεφαλής του προγράμματος «Μανχάταν», του σχεδίου που υλοποίησε την πρώτη ατομική βόμβα, χρησιμοποιώντας σε τηλεοπτική του συνέντευξη μια φράση από το έπος αυτό, λέγοντας «τώρα έγινα ο θάνατος, ο καταστροφέας των κόσμων».

Το «τζαγγερνώτ» που αναφέρει ο Άντονι Γκίντενς, στο βιβλίο του "Οι Συνέπειες της Νεωτερικότητας" «προέρχεται από την ινδική λέξη jagannath – άρχοντας του κόσμου, και είναι τίτλος του Κρίσινα· ένα είδωλο αυτής της θεότητας περιφέρεται κάθε χρόνο στους δρόμους πάνω σε πελώριο όχημα κάτω από το οποίο λέγεται ότι έπεφταν οι οπαδοί του για να συντριβούν από τους τροχούς».

Ο Άντονι Γκίντενς το χρησιμοποιεί για να παραστήσει με μια εικόνα τον «φρενήρη ρυθμό αλλαγών» που αποτελεί τη φύση του σύγχρονου νεωτερικού κόσμου και που «συντρίβει όσους του αντιστέκονται», ζώντας σε έναν κόσμο που «ποτέ δεν θα κατορθώσουμε να αισθανθούμε απόλυτα ασφαλείς».

[2] το ίδιο, σελ. 183.

[3] Brzezinski, Zbigniew, “Η Δεύτερη Ευκαιρία”, εκδόσεις Α.Α.Λιβάνη.

[4] Giddens Anthony, 2001, “Οι συνέπειες της Νεωτερικότητας”, εκδόσεις Κριτική, σελ. 15:

«Η νεωτερικότητα αναφέρεται σε τρόπους κοινωνικής ζωής ή οργάνωσης που εμφανίστηκαν στην Ευρώπη από τον δέκατο έβδομο αιώνα κι έπειτα, ενώ στη συνέχεια άσκησαν επιρροή λίγο-πολύ σε παγκόσμια κλίμακα».

[5] Γιάννης Ζήσης, 2010,

α) ΠΩΣ ΣΤΗΘΗΚΕ Η “ΠΥΡΑΜΙΔΑ” ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΗΣ ΚΑΙ ΘΕΣΜΙΚΗΣ ΕΚΤΡΟΠΗΣ ΤΗΣ ΑΓΟΡΑΣ

β) Η ΠΥΡΑΜΙΔΑ ΤΗΣ ΣΤΡΕΒΛΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ Η’ ΤΗΣ ΑΝΥΠΑΡΞΙΑΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

[6] Γιάννης, Ζήσης, 2011,

α) Η ΕΝΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ ΕΞΕΛΙΞΗΣ ΚΑΙ ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΑΝΤΙΣΤΡΟΦΗΣ (THE UNIFIED THEORY OF HISTORICAL DEVELOPMENT AND THE PHENOMENON OF REVERSAL).

β) ΕΠΙΛΥΣΗ ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΩΝ: ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΝΑΤΡΟΦΟΔΟΤΗΣΗ ΣΤΗ ΛΥΣΗ (CONFLICT RESOLUTION: FROM FEEDBACK TO THE SOLUTION).

[7] Ντε Λα Μποεσί, Ετιέν, 1995, “Πραγματεία περί Εθελοδοουλείας”, εκδόσεις Πανοπτικόν.

[8] Ντεμπόρ, Γκυ, 2000, “Η Κοινωνία του Θεάματος”, εκδόσεις Διεθνής Βιβλιοθήκη.

[9] Χέλντερλιν, Φρήντριχ, “Πάτμος και Άλλα Ποιήματα”, εκδόσεις Αιγόκερως, σελ. 103.

Γιάννης Ζήσης, συγγραφέας

Δημοσίευση κειμένου: 29 Μαρτίου 2011

Φωτογραφία: wikimedia

(solon.org.gr)